

BYK (86) *sb m*

sg *N* byk (27). ◇ *G* byka (12). ◇ *D* bykowi (4). ◇ *A* byka (13). ◇ *I* byki(e)m (3). ◇ *L* byku (2). ◇ *V* byku (1). ◇ *pl N* bycy (3) *Leop* (2), *SienLek*, byk(o)wi(e) (3) *TarDuch*, *LubPs*, *KrowObr*. ◇ *G* byk(o)w (8). ◇ *A* byki (8). ◇ *I* byki (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XVIII w.*

1. *Bos taurus L. (Rost)*; niekastrowany samiec krowy, stadnik; zwierzę tuczne i pociągowe; *taurus Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *bos Mącz*; *ductor gregis indomiti*, *pecoris maritus Cn* (71) : Iakom ya nyeposzczwał [...] yego bydłaczya thoyeszth byka płowego szvym pszem szarym *ZapWar 1504 nr 2018*; Miły byku nie bądź wołem/ Niechćiey gárdzić moim [*lwa*] łtołem *BierEz K4*, *K4 [3 r.]*, *R4 [2 r.]*, *R4v*, *M2v*, *M4*; *Murm* 39; *Mymer*¹ 27; *BYk* między inłzemi domowemi Ieft zwierzę moczne á vkroczone/ ale zwierzętom drapieźnym nieprzyjazne *FalZioł IV 13a*, +7a, *IV 12d*; *GlabGad D5v*; *KromRozm III D7*; *LubPs F2*; Nie wywyłzłay fie w myłli duffe twoiey iáko *Byk Leop Eccli 6/2*; boście rozrołli by ćielcowie ná trawie/ á byczeliście by *Bycy. Leop Jer 50/11*; *BielKron 54*; *Admissura*, Przypułzčenje kónia álbo byká do łtádá. *Mącz 225c*, 105a, 223a, 441c, 455d, 497a (8); *SienLek 244*, T4, X; A ná ofiárę dziekowną dwa byki [*boves duo*]/ pięć báránow/ pięć kozłow/ y báránow łońłkich pięć *BudBib Num 7/35*; *N*ie zarzniesz Iehowie Bogu twemu byká áni drobiećciá/ w ktorým by byłá wádá (álbo) iákakolwiek przymiotá zła *BudBib Deut 17/1*; *N*iemalż orác bykiem [*bove*] y osłem połpołu. *BudBib Deut 22/10*; miałem też czeladz domowá/ też łtátek bykow y drobu *BudBib Eccli 2/7*, *Ex 20/17*, *Lev 17/3*, *Num 7/17*, *Ps 105/20*, *Is 22/13 (19)*; *SkarŻyw 56*; *Xiádz [pogańskich Litwinów]* *Wurłchait [...]* wzywa po wtore włzytkich Bogow/ mowiac/ *To ieft chwálebna ofiárá [...]* potym łzepcząc/ obydzie trzy kroć *Byká około/ y zárzeżá go/ á krwie nierozłewáią ná ziemię StryjKron 161*, 161 [5 r.]; *Tauriformis – Beikowi [!]* podobni. *Calep 1049b*, 1049a.

Przysłowie: *Y łzedł [mężczyzna] zá nią [nierządnicą] zárázem/ iáko byk na rzez idzie [veluti bos ad victimam venit] BudBib Prov 7/22.*

Szereg: »byk, woł« (1): *A to łnadź będą płatnyeyłfe v cyebye ty dáry/ A niź ony z bykow z wołow wymyłne ofiáry. LubPs Qv.*

W przén (we frazeologii biblijnej i do niej nawiązującej) (8) : *Ogarnęli mie cielczow wiele bykowie [tauri pingues Vulg Ps 21/13] łłufci obłiedli mie. TarDuch A3; KrowObr C2v; Y z łtąpią Iednorofcy łnimi/ y bycy [tauri] z moczarmi: nápije fie ziemiá krwie ich Leop Is 34/7; Przeto iá [wełnę złotą] wielką łtrażá ofádził/ to ieft/ okrutnemi ludźmi/ ktore z wyłpu Tauryki przywiódł/ przeto ie zwano Byki BielKron 54.*

Wyrażenia: »byki bazańskie« = *tauri Basan PolAnt Ps 21/13 [szyk 1 : 1]* (2): *SienLek T4v*; złońniki łrogie i okrutne názywa [*Bóg*] łwy/ dzikimi wieprzámi/ byki Bázáńłkimi/ pły/ iednorofzczámi *CzechRozm 114.*

»byk narodu, w narodzie« (1 : 1): *Ná tym miełcu przez kopienniki y byki narodow rozumie Kłiążętá y łprawce BibRadz 308v marg, Ps 67/31.*

a. *Mięso byka* (1) : *Ale wołow łtarich/ bykow/ krow/ profiát/ [...] albo theż grubego mięłfa: malż fie łtrzedz. FalZioł V 63v.*

2. *zool. Stenorhynchus albiventer Gray. (Rost)*; *ssak morski z rzędu płetwonogich* (1) :

Zestawienie: »byk morski« (1): Felchus ięft woł albo byk morzki. *FalZioł* IV 35c.

3. *astron. Konstelacja byka; taurus Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz; bos BartBydg (13) : Murm 4; Mymer¹ 3v; BartBydg 155b; troie znamion niebiefkich w tobie [wiosna] zawiera, Skopu, Byka y Bliznięta. FalZioł [*8]v, V 49v, 53v; W Byku Dobrze ięft fiać y łzczepić y wino rozładzać Goski *2v; BielKron 263; Plánetow położenie/ będzie zá dziewięć lat od látošiego Roku w Byku á w niedźwiádku LeovPrzep E2v, E2v, E3v; Taurus item coeleste signum Yedno známie ze dwunaście známion niebieskich/ Byk. Mącz 441c; PaxLiz C2.*

4. *n-pers (1) :*

Zestawienie: svmą pyadzdeszyath kop grosschy [...] czasthką dziedzyczną slachathnyey nyegdy katharzyny czorky nyegdy slachathnyego Mykolaya byką [!] [lege: byka] *ZapWar 1513 nr 2063.*

Synonimy: 1. *bydlnik, cielec, stadnik, woł;* 2. *ciołek, ciołka, »woł morski«.*

Cf **BYKOROD, BYKORODNY, CHŁOPOBYK**

LZ